

STRESZCZENIE

Działalność Konsulatu Generalnego Rzeczypospolitej Polskiej w Londynie w latach 1939-1945

Rolą dyplomatów jest – mówiąc bardzo ogólnie – reprezentowanie swojego kraju. To odpowiedzialne zadanie, wymagające szczególnych umiejętności i zdolności. Celem służby ambasadorów jest dbanie o dobre stosunki z państwem przyjmującym. Jednak w cieniu tej wielkiej polityki działa jej „młodszy brat”, na którego nałożono równie ważne, chociaż mniej spektakularne, zadania. Lawrence Dunham, były amerykański Szef Protokołu, słusznie zauważył, że niewielu docenia pracę wykonywaną przez członków służby konsularnej, bo o niej jest tutaj mowa. Wydawanie paszportów, wiz, promocja reprezentowanego kraju to tylko ułamek obowiązków nałożonych na konsulów, którzy, jak określił Dunham, stoją na pierwszej linii frontu dyplomacji i są jej podstawą. Służba konsularna została pozbawiona eleganckich przyjęć, rozmów na najwyższym szczeblu, blasku fleszy. I może w tym należy szukać przyczyny tak małego nią zainteresowania. Dotyczy to także polskiej służby konsularnej na terenie Wielkiej Brytanii w okresie 1919-1945. Centralne miejsce w tej problematyce zajmuje londyński Konsulat Generalny RP, w którym zbiegały się prace opiekuńcze nad obywatelami polskimi przebywającymi na Wyspach. Jego prace można podzielić – w uogólnieniu – na dwa etapy, przed i po 1 września 1939 r.

Celem dysertacji jest przedstawienie zakresu i istoty prac jednej z najważniejszych placówek uchodźczego Ministerstwa Spraw Zagranicznych w okresie II wojny światowej. Do głównych problemów badawczych zawartych w rozprawie należą zmiany w organizacji polskiej służby konsularnej po wybuchu wojny (na przykładzie placówki londyńskiej), zmiana charakteru konsulatu londyńskiego z gospodarczej na polityczno-obszerną i emigracyjno-uchodźczą, specyfika funkcjonowania konsulatu w okresie, gdy Londyn był siedzibą rządu RP (a więc i MSZ), działania prowadzone wobec obywateli polskich przebywających na terenie Wielkiej Brytanii, specyfika zadań z zakresu poboru do wojska i opieki nad flotą polską oraz konsulatu w Londynie jako centrum sieci konsularnej w Wielkiej Brytanii.

Ramy chronologiczne pracy doktorskiej wyznaczają dwie przełomowe daty w historii naszego kraju - dzień ataku Niemiec na Polskę 1 września 1939 r. oraz cofnięcie uznania rządowi RP na wychodźstwie 5 lipca 1945 r.

Podstawę źródłową dysertacji stanowią akta konsulatu – wytworzone przez placówkę londyńską - przechowywane w Archiwum Instytutu Polskiego Muzeum im. gen. Sikorskiego

w Londynie. Duże znaczenie miały także dokumenty zespołu Ministerstwa Spraw Zagranicznych oraz akta placówki londyńskiej przechowywane w Archiwum Akt Nowych w Warszawie.

Rozprawa składa się z pięciu rozdziałów, poświęconych zasadniczym obszarom aktywności konsulatu. W rozdziale I przedstawiono podstawy działalności polskiej służby konsularnej na terenie Zjednoczonego Królestwa Brytyjskiego. Omówiono dynamikę rozwoju polskiej sieci konsularnej na obszarze Imperium Brytyjskiego w okresie międzywojennym – jej zadania, podstawy prawne i organizacyjne. Osobny podrozdział zawiera opis organizacji i działalności placówki londyńskiej przed wybuchem II wojny światowej. Fragment ten stanowi doskonałe tło dla ukazania zmian, jakie nastąpiły po rozpoczęciu działań wojennych. Aby wytłumaczyć problemy występujące w kolejnych rozdziałach, opisano ewolucję polsko-brytyjskich stosunków dyplomatyczno-konsularnych w okresie II wojny światowej oraz omówiono zmiany prawno-organizacyjne w MSZ po rozpoczęciu wojny.

Rozdział drugi zawiera omówienie problematyki personalnej konsulatu, podstawy finansowej funkcjonowania placówki. W rozdziale tym zostały przedstawione wszystkie placówki honorowe z terenu Wielkiej Brytanii, które podlegały konsulatowi londyńskiemu od okresu międzywojennego do momentu zakończenia jego działalności.

Trzeci rozdział poświęcono działalności opiekuńczej placówki wobec obywateli polskich w Wielkiej Brytanii. Czwarta część rozprawy przedstawia działalność Konsularnej Komisji Poborowej, na czele której stał kierownik urzędu Karol Poznański.

W ostatnim, piątym rozdziale przybliżono wywiązywanie się konsulatu z obowiązków konsularno-administracyjnych, do których należały: sprawy paszportowe, działalność notarialna. Ukazano także działalność prasowo-propagandową polskiej służby zagranicznej. Najwięcej miejsca w tej części dysertacji poświęcono realizacji uprawnień ministerialnych i armatorskich wobec jednostek Polskiej Marynarki Handlowej.

Dagmara Grajczak